VI. XIV-XVII A. SENKAPIAI

Adolfas Tautavičius

PAPRŪDŽIŲ (RASEINIŲ RAJ.) SENKAPIS

Senkapis buvo apie 1 km į P nuo Kryžkalnio ir apie 200 m į R nuo Šiaulių-Tauragės plento, aukštumos krašte buvusioje kalvoje. Kalvos ŠV, V ir PV dalį sunaikino žvyrduobė. Be to, senkapio teritorijoje ir gretimame plote kelis dešimtmečius buvo kasami bulviarūsiai. Vėliau jie buldozeriu užlyginti, viršutinis žemės sluoksnis nustumtas į žvyrduobę, kad ją kiek užlygintų. Po to laukas buvo ariamas. Šių darbų metu rasta daug žmonių kaulų ir įvairių metalinių daiktų, iš kurių tik apie 20 XIII-XVI a. būdingų pateko į Kauno valstybinį istorijos muziejų.

1979 m. MAII ir IEM ištyrė prie buvusios žvyrduobės PR krašto apie ≥90 m^2. Rasti įvairių laikotarpių kapų likučiai.

Antai rasta kelėtas X-XII a. būdingų ugnies neliestų dirbinių: du kryžiniai smeigtukai, sujungti 60 cm ilgio grandinėle, pora šiam laikotarpiui būdingų įmovinių ietigalių, kalavijo rankenos geležinis skersinis. Greičiausiai šiam laikotarpiui priklauso ir apardytas kapas Nr. 1, kuriame mirusysis palaidotas galva į R. Krūtinės srityje rastos dvi pasaginės segės aguoninėmis galvutėmis ir gintaro karoliukas.

Aptikti XIII-XIV a. sudegintų mirusiųjų kapų pėdsakai ties žvyrduobės kraštu. Čia rasti paskiri sudegintų žmonių kaulų fragmentai, keli apdegę žiedai pastorinta priekine

dalimi, apdegusi pasaginė segė cilindriniais galais, apskritų skardinių segių fragmentai, juostinės apyrankės fragmentas, apdegę apkaliukai, peiliai, skiltuvas, žiestų puodų šukės. Neišliko nė vienas sudeginto mirusiojo kapas. Dalis jų greičiausiai sunaikinti tojo pačioje vietoje XV-XVI a. laidojant mirusiuosius, o likučiai buvo nustumti kartu su viršutiniu žemės sluoksniu į žvyrduobę, nes XIII-XIV a. sudegintų mirusiųjų kapai dažniausiai būna negiliose duobutėse.

Be to, aptikti 34 nedegintų mirusiųjų XV-XVI a. kapai, kurių daugumos tarp bulviarūsių liko tik fragmentai. Ariamame sluoksnyje buvo nemaža žmonių kaulų ir šio laikotarpio pavienių daiktų. Dalis griaučių rasta vos 15-25 cm gylyje. Mirusieji dažniausiai laidoti aukštielninki, galva į ŠV ar net visai į Š, tik keletas palaidoti galva į ŠR. Daugumos mirusiųjų rankos buvusios prigludustos prie šonų, nors keleto mirusiųjų viena ranka sulenkta ir padėta juosmens srityje. Vyras kape Nr. 7 palaidotas kniūpsčias. Aiškesnių karstų pėdsakų kapuose nepastebėta. Daugumai mirusiųjų juosmens srityje padėtas peilis, kartais dar skiltuvas ar galąstuvas. Papuošalus sudaro daugiausia segė ar diržo sagtis ir žiedai, bet dėti į kapus ir kai kurie kiti daiktai.

Surinktoji XV-XVI a. medžiaga yra gana įvairi. Iš darbo įrankių minėtini du plačiaašmeniai kirviai (k. Nr. 7 ir atsitiktinis). Iš keliolikos rastų peilių dauguma yra su kriaunomis, tik keli įtveriami (k. Nr. 3, 8, 31, 32). Prie kelių peilių rasti odinių makščių pėdsakai. Tik vienos makštys puoštos žalvariniais apkausteliais. Galąstuveliai aptikti tik du (k. Nr. 8, 26). Kape Nr. 8 rastas ovalinis

skiltuvas, o dar 4 tokie skiltuvai rasti ariamame sluoksnyje. Vieni iš jų beveik stačiakampiai, o kitų šonai labiau išlenkti. Jų dydis siekia iki 10x4 cm. Moterų kapuose Nr. 9 ir 34 rasti akmeniniai verpstukai. Dar 4 aptikti ariamame sluoksnyje. Darbo įrankių grupei skirtina ir žalvarinė 8,5 cm ilgio ir 4,5 cm pločio viršuje adatinė (k. Nr. 31) ir atsitiktinis įgniaužto cilindro formos 9 cm ilgio kaulinis ornamentuotas vamzdelis, laikomas adatine.

Iš ginklų tik kape Nr. 7 rastas įmovinis ietigalis gana plačia įmova ir masyvia plunksna. Be to, rasta dar keletas atsitiktinių aplaužytų įmovinių ugnies neliestų ietigalių. Keli iš jų gali priklausyti ir šio laikotarpio suardytiems kapams.

Papuošalai ir gana įvairūs. Kape Nr. 18 rasti žalvarinių auskarų fragmentai, kape Nr. 9 plona iš sulenktos vielos suvyta antkaklė, o kape Nr. 35 - pintos antkaklės lankelio fragmentas su 9 cm ilgio plokštele gale.

Drabužiui susegti naudotos įvairios pasaginės segės. Antai rastos 2 nedidelės segės gyvulinėmis galvutėmis (k. Nr. 34 ir atsitiktinė), 3 keturkampėmis galvutėmis ir 2 pastorintais galais (visos atsitiktinės). Kape Nr. 31 rasta pasaginė segutė cilindriniais galiukais buvo ištisai apvyniota plona vielute ir papuošta ant lankelio uždėtais žiedeliais. Be to, kape Nr. 35 rastos 3 apskritos skardinės 8 cm skersmens segės. Nešioti ir diržai, rastos kelios geležinės įvairaus dydžio ir formos sagtys (k. Nr. 3, 8, 25 ir 26). Įvairūs ir žiedai. Yra keletas ugnies neliestų žiedų pastorinta ir vienas pinta priekine dalimi, pora įvijinių žiedelių, keletas plačia rombo formos priekine dalimi

(k. Nr. 32 ir keli atsitiktiniai), keletas profiliuota paplatinta priekine dalimi, puošta duobutėmis (k. Nr. 3, 13, 26, 28, 34), vos keletas su "akute" - "signetu" (k. Nr. 12, 13 ir pora atsitiktinių) bei juostiniai siauri uždari (k. Nr. 6, 19, 21, 23, 27, 32, 33). Viename kape kartais randame keletą skirtingų formų žiedų.

Tik kape Nr. 27 rastas piniginės fragmentas ir du Aleksandro denarai, be to, keliolika pavienių monetėlių.

Taigi XV-XVI a. medžiaga yra artima kitiems tyrinėtiems bendralaikiams Žemaitijos senkapiams, kaip Arglaičių, Jakštaičių, Šlapgirio. Tyrinėjimai parodė, kad Paprūdžiuose būta X-XVI a. senkapio, kuriame XIII-XIV a. mirusieji laidoti sudeginti.

Bronė Tautavičienė

ARGLAIČIŲ (RASEINIŲ RAJ.) SENKAPIS

Apie 2,5 km į PR nuo Nemakščių, kaimo laukų ŠR dalyje, Nemakščių-Taubučių vieškelio kairėje pusėje yra didelė pelkė. Jos Š pakraštyje yra R-V kryptimi apie 50 m ilgio ir iki 25 m pločio kalvelė. Kalvelė vos 2-3 m aukščio, nuolaidžiais šlaitais. Vietos gyventojai ją vadino Kapukais. 1975 m. melioruojant pelkę, bandyta kalvelę nulyginti. Pradėjus lyginti, pasirodė žmonių kaulai. Darbai buvo nutraukti. Prie kaulų buvę rasta kažkokių daiktų. Į Nemakščių vidurinę mokyklą iš čia pateko vėlyva pasaginė segė ir įmovinis ietigalis. Archeologijos paminklų sąraše senkapis buvo įrašytas kaip vietinės reikšmės paminklas.

1979 m. IEM kartu su MAII šį senkapį ištyrė. 427 m^2